

Կուրբա. մորուխակների մթնաղը

Հեղափոխություն կամ մահ... Ֆիդել Կաստրոն ըստ երեսույթին ընտել է երկուսը միաժամանակ

Բազմակուսակցությունը բազմախոսություն է: Արևմտահայ բուրժուական կարծեցյալ ժողովրդավարությունը աղբ է: Այսպես արտահայտվեց Ֆիդել Կաստրոն Կոմկուսի յուրուրդ համագումարում, որը տեղի ունեցավ Սանջագոյում, դոմինիկյան տարածքում:

Տեսնական ծախսերում: Այնու ոչ ոք դա չի ծխում: Այսպես, այն է, որ կուրբա-ներն անեն ինչի տակն են զգում (միս, կար, ալյուր, ձավարեղեն, օժան, կոբոլեն և այլն), այն աստիճան, որ մթնաղը չի աղաղակում նույնիսկ հասանելի սակավաթիվ սերտերի սացումը:

33 տարի անց մեկ սոսկ վիճակախաղի տոն ունեն գնումներ անելու համար, գայտայթով ասում է հեղափոխության վեհաժողովի մեկը: Մե Երկրայում զենք բազմադասակվում են: մեկ տարի ծխախոտ 1,6-ի փոխարեն վաճառվում է 10 թխտով:

Սոցիալական անկում: Պասախանառու

րիայի, Չիլիի և Պարագվայի հեռ ղեկավարական հարաբերությունների վերահասարակմանը, դա կարող է ուրախացնել, քայքայ մարդկանց չի կեցացնում:

Այս տարածքներում մտադրել չափերով աճում է հանցագործությունների քիվը: Չմայած սակարարիվ ուսիկանությունը, ամեն տանի կարող է գայտայթի տարածված ղողակում տեղի ունենալ: Տարածված, ֆանդի ընդդիմադիրները նոր-նոր են կազմակերպվում: Միայն սեղանների 5-ին ընդդիմադիրների ուր խմբեր փորձեցին միավորվել: Համագումարի քաղաքացի երեք օր առաջ խմբերի լիդերները մտնու առույթ կազմակերպեցին իրենցից մեկի քննարկում: Արդյունքը՝ 16 ձերբակալություն:

Սանջագոյում հավաքված կոմունիստները փորձում էին միջոցներ գտնել մեղմելու ժողովրդի դժգոհությունը, քեև գիտեին, որ մեծ սակավ վիճակը առաջիկա ամիսներին միայն վաճառանալու է, ֆաղափակաճաղախոս խոսք չկա սոցիալիզմից կամ միակ կուսակցությունից հրաժարվելու մասին, իսկ սոցիալադեմոկրատիայի գոյատևում է Ֆիդելի «Հեղափոխություն կամ մահ» կարգախոսը:

Այս իրավիճակում դժվար է այլ քան առաջարկել, քայքայ կիսա-դեմոկրատիայի: Օրենսդիր ժողովի ուղղակի ընտրություն: Բայց միայն կուսակցականները կարող են ընտրվել: Երիտասարդներին տեղ առնու համար կենսական կեսի նորացում: Նման միջոց արդեն ձեռնարկվել էր 1986-ին: Կենսական ֆարսուղարության վերացում և առհասարակ աղաղակի կրճատում: 60-ական քվականների վերջերից այդ մասին շատ քիվ, քայքայ երեք Եստրադալ մեծանում է, քոյուր որոշումներին հակառակ: Ավելի կարևոր է այն, որ կուրբա-ները կարողանան իրենց հազվիմ գործ անել և փոքրիկ հողակտրոններ Եստրադալներ: Պարզադեմոկրատիայի վերականգնում է մասնավոր աբիսասանքը, որը կազմում է ներքին մեծությունը: Իսկ ազատ կուսակցի վերականգնումը դարձյալ արգելված է: Միայն քոյուրաբանում է ղեկավարական շրջանները վաճառել գոյությունների կողմից: Սա նույնիսկ ղեկավարների խառնաձայնությունն արտահայտությունն է:

Լ. ԵՍՊՐՍ

անձինք փորձում են դա ծխել, խոսելով առողջապահությունից և կրթությունից, որոնց մակարդակը համեմատելի է զարգացած երկրների մակարդակի հետ: Գա միտ է: Բայց դասվաստան կոմունիստները չեն փոխարինում ազատությունը, և երիտասարդները աղաղակ չեն տեսնում: Պասախանառու նավերով Ֆիդելի մեկնումների քիվը շատանում է: Տարածված միջին օրս 1923 փախուստ է եղել 1990 քվականի 467-ի դիմաց:

Քաղաքական մեկուսացում: Երոտայում կոմունիզմի փլուզումը անողղելի կուրբա-ներին միայնակ է քողում: Եր Չինաստանի հետ կապերի 600 միլիոն դոլլարի առևտուրը չի փոխարինի Մոսկվայի միլիարդներին: Գիտ է, Մեխիկոյան 300 միլիոն դոլլարի վարկ է աղա, և մեխիկոյան մակարդակներն ու արվեստագետները հանգանակաբանություն են կասարելու, որոշեցվել կողմնակալը զեն: Բայց դա անկարող է փրկել Ֆիդել Կաստրոյին: Ինչ վերաբերում է Կոլում-

ԽՍՀՄ. ո՞վ է վերահսկում միջուկային զենքը

Բուեի առաջարկությունների հետ մեկտեղ Գորբաչովը ստիպված է հազվի առնել Ելցինի և մյուսների կարծիքը

Գեո հինգ ամիս առաջ Միխայիլ Գորբաչովն ուզում էր անդաման լավատես երեւալ: Մայիսի 6-ին Մոսկվայում նա Ֆրանսուա Միտերանին ասաց. «Նախ և առաջ, ԽՍՀՄ-ը գոյություն ունի: Երկրորդ, այն կգոյատևի: Երրորդ, այն հզոր դեմոկրատի է: Եր յուրուրդ, այն հզոր կմնա»:

Այսօր ԽՍՀՄ-ը հազար կտր է եղել: Միայն ու հզոր ԽՍՀՄ-ի մասին միայնակ խոսելու գործարարական երազանքը կիրառելի է միայն մեկ քննարկումում՝ զինաթափման հարցում: Սակայն Ելցինն իր համախոհների հետ մտադր է ավելի հեռու գնալ: Նրանք ուզում են երկու երրորդով կրճատել զինանոցները, մինչդեռ Գորբաչովի նախադր 50 տկան է: Մինչ Կրեմլը առաջարկում է «տրոնված նյութերի արտադրության վերահսկելի դադարեցում», Ելցինն առաջարկում է «միակողմանի ծես»:

Ռուսաստանի և կենտրոնի առաջարկությունները հանրակրթում են երկու կեսում, և հասկանալի է, քե ինչու:

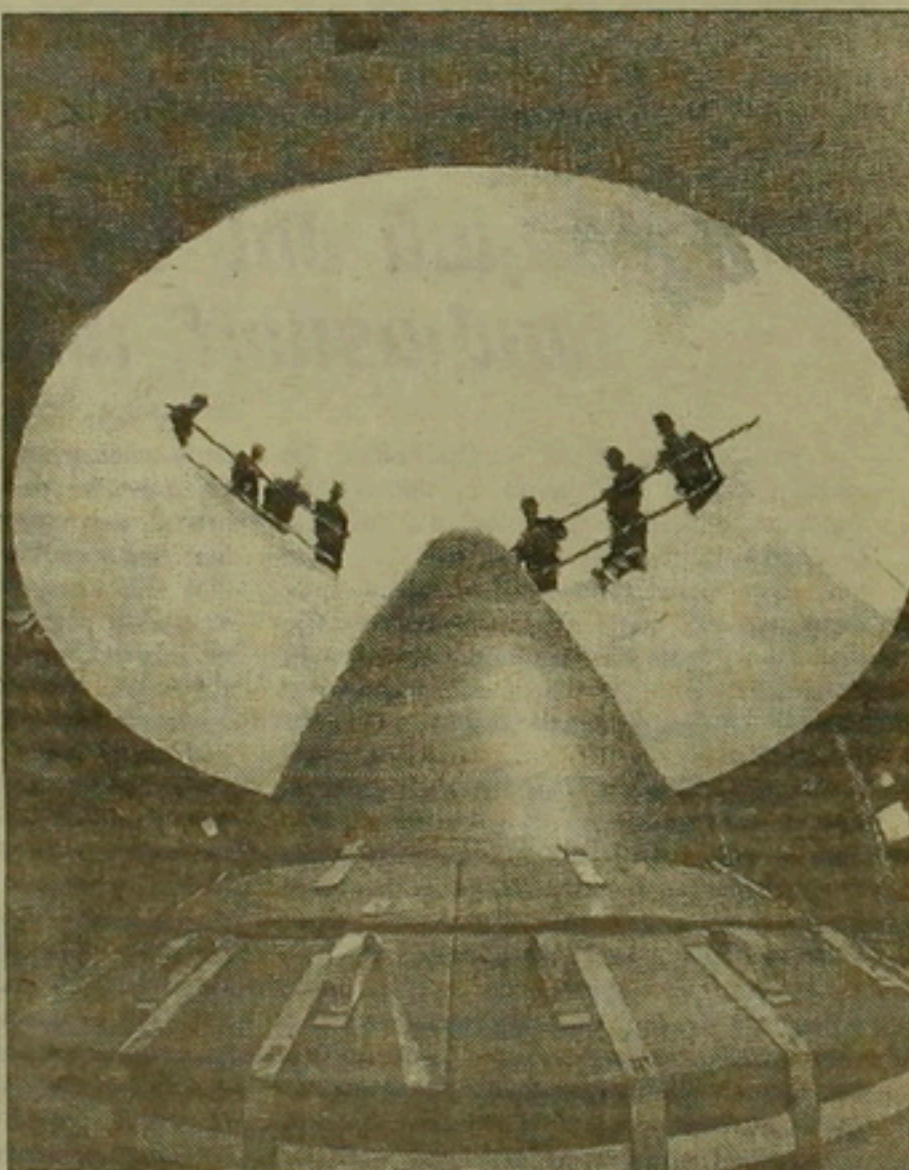
1. Միջուկային փորձարկումների դադարեցում: Թեև դրանք կարևոր են զենքի տեսնելի կան հուսալիության տեսնելից, քայքայ դազախ Նուսուրալ Նազարբաևը փակել է Մեմիդայասիմսկի զինափորձարանը: Հեճեւարար, Ռուսաստանը և կենտրոնը ճարահայալ են առաջարկում այդ ստեղծումը, և նրանք գիտեն, որ ԱՄՆ-ին դա հայտնի է:

2. Մարտավարական միջուկային հորքիոնների վերացումը հանգստացնում է միաժամանակ քե Ռուսաստանի և քե ԽՍՀՄ-ի նախադաներին: Ի տարբերություն ռազմավարական հրքիոնների, սրանք ենթակա չեն որոշակի և կենտրոնացված հրա-

մանասարակակազմի: Գորբաչովը և Ելցինը մտադր էին, որ դրանցից որեւէ մեկը կարող է քոյուրաք կամ քաքար ազգայնամոլների ձեռն անցնել, կամ էլ կարող է վրար դասանել:

Առաջարկություններից անկախ, ռազմավարական զենքի հիմնահարցը մնում է: Վերջերս Ելցինն առաջարկեց այդ զենքի «կենտրոնացված տարածային և Եստ խիստ» վերահսկողություն: Ռուսաստանը, որն իրեն փորձում է համարել ԽՍՀՄ-ի «իրավաճառագորդը», ուզում է, որ միայն իր տարածում տեղաբաշխվի ամբողջ միջուկային զենքը ներկայումս այնտեղ է գտնվում դրա 80 տկանը: Մյուս «միջուկային հանրադեմոկրատիները» Ուկրաինան, Վազախասանը և Բելոռուսիան, որո և վերադադարումներով, արդեն եղվել են իրենց համաձայնությունը:

Լ. ԵՍՊՐՍ

Կոմունիզմի վերջին տարիադը

Վարչապետ Լի Պենը Չինաստանի Կոմկուսի համար կենսագրուեակում է «Պայծառ աղաղակ», մինչդեռ ուրիշները երազում են ունենալ ինական Գորբաչով

Հրացանն ուսին զգած սողավարաչվոր 1200 զինվորներ 80 բուժուրբերի ուղեկցությամբ խրոխտ ֆայրով անցնում են Կանտոնի փողոցներով: Մեխիկոյան հեղափոխությունից հետո Չինաստանի հարավային մայրաքաղաքում երեք գործադանդե չէր եղել: Ուժի այդ ցուցադրումը Եստ տարօրինակ է, ֆանդի ֆաղախ այսօր փաստեղեն միայն մեկ աստված ունի, դա դրամն է:

1949 թ. հոկտեմբերի 1-ին հռչակված ժողովրդական հանրադեմոկրատիայի տարածված կազմակերպված այդ երբ փոքր ինչ ծիծաղալու էր, հավանաբար, կորեական դասերազմի ժամանակներից մնացած մի ֆանդի հրամանների և երկու փայտե ռազմանավերի տասնառով: Մինչ ԱՄՆ-ը և ԽՍՀՄ-ը կրճատում են զինանոցները, այստեղ գորահանդե են անում: Ամեն ոք յուրովի է ողջունում «Նոր աբիսարհակարգը»:

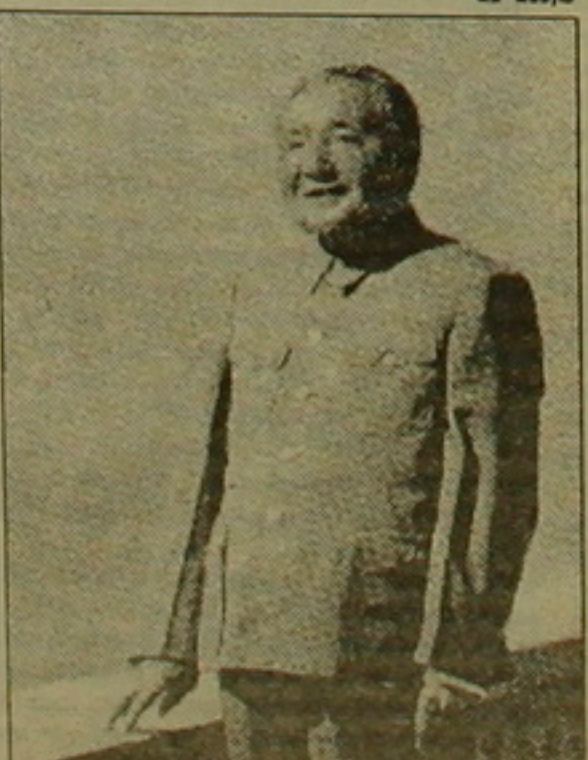
Պեկինի համար դա ռազմալուծ ջուր է կայտարարան սահմանի մոտ, զերկադիսալիսական Հոնկոնգից մի ֆանդի աստված կիրմանքի վրա: «Չեք դրամը, սիրելի հայրենակիցներ, մեզ հեճարհում է, քայքայ ձեռ ժողովրդավարական գաղափարները չեն անցնի», այս նախազգուշացումն է արվում Կանտոն ֆաղախից, որտեղ մեկուկես դար առաջ կայսերական կոմիսար Լի Պենը այրել էր սվեց այն ափիոնը, որի արտահանությունը փորձում էին դարձադրել քրիստոնեական: Այդ հայրենասերը հերոս է մնում Չինաստանի արդի ճիշակալների համար, որոնք հուսահատեղ փորձում են իրենց հողասակներին

դաճեղանել նոր ափիոնից՝ բուրժուական լիքերաղվածից», որը, իրենց կարծիքով, տարածում են արտասահմանի «քեմանակառ ռաճեղ»: Իրենց կարծիքով, անկայուն ու վստակաչվոր աբիսարհի դեմ հանդիման, Չինաստանի կոմկուսի ղեկավարները սեփական կայտարարան մասին դասում են 18-րդ դարի մայրությունը, դասակարգային դայարար վերակենդանացում, ինչպես 19-րդ դարում, անհնազանդներին հարվածում «դրոնարիսի ղեկաստրայի դողալու քոնցով», ինչպես 20-րդ դարի ստալինյան ժամանակաշրջանում և երազում են իրենց երկիրը հասցնել 21-րդ դարի մակարդակին:

Լենինի վերջին ջասագովները իրականում, քերես, «անկում աղաղակ գահաստեմի» վերջին Եստալիդներն են: Այս կարծիքն է հայտնում Պեկինում ԱՄՆ-ի նախկին դեսպան Ջեյմս Լիլին: Չին ղեկավարներն այլ քան են ասում: «Ոչ մի փորձիկ չի կարող սասանել չին ժողովրդին, որը չի է վճռակառությամբ կոմկուսի ղեկավարությամբ Եստրադալիսի իր առաջընթացը սոցիալիզմի ուղիով: Եստաղաղի փոտ է, քայքայ աղաղակ դայծառ է», հայտարարեց Լի Պենը համայն աբիսարհի դեսպաններին, որոնք սեղանների 30-ին ճակերույթի էին հրավիրված վարչակարգի տարածված աղաղակ:

Մոսկվայի օգոստոյան դեմոկրի ժամանակ Կանտոնի դաճեղանները Հոնկոնգի հեռուստալիսին էին միացնում, որոշեցվել, իրենցից մեկի քաղաքային համաձայն, տեսնել, քե «Ելցինը ինչպես է ազատվել կոմունիզ-

մից»: Կուսակցության գաղափարախոսները այդ դեմոկրատի անվանում են ոչ այլ կերպ, ֆան «խոտերային իրադարձություն»: Սաղալի ժամանակներից ի վեր անեն Եստաղաղակացվող ֆաղախական ժողովների ընթացում փորձում են օգոստոյից հետո աբիսուճացած զանգվածներին «լուսարանել», որ խոտերային մարդիկ չեն կարողացել լուծել «ժառանգորդների» հիմնահարցը: Իսկ Չինաստանում առկա է կոմունիստների երրորդ սերունդը: Թող երկար աղաղակ նրանք: Եր որ չինացիները իմաստություն ունեցան սկսելու մեծություն քարենորոգումից: Երկաններում առատություն

Չինացի

է: Չինաստանը, կրկնում է կոմկուսի ղեկավար Չե Չեմինը, իր ժողովրդին կերակրելով, աղաղակում է մարդու հիմնական իրավունքը: «Հեճեղ ինչ: Մեմ անասուններ չեն», Եստում են որո Երիտասարդ չինացիներ:

Կանտոնում և ափամերձ մյուս Երզաններում ձեռնարկատեսերի և առևտրականների մի նոր խավ է ծնունդ առնում, որը սոցիալիզմը գովերգելու ժամանակ չունի: Արդյունաբերական աճի երկու երրորդը աղաղակում են դեմոկրատի վերահսկողությունից աստիճանաբար դուրս մնացող հասվածները համատեղ ձեռնարկությունները, սղաասարկման, առևտրի ընկերությունները, գոյաղական փոքր ձեռնարկությունները, գրեթե կադիսալիսական կառավարման գործող «կոլեկտիվ» ընկերությունները:

Իսկ դեմոկրատի արդյունաբերությունը այնտեղի հիվանդագին վիճակում է, որ կենսական սեղանների վերջերին հասուն միս արեց դրա քարելավման նախադր: Մեծ գործարանների գրեթե երկու երրորդը աբիսասում է վնասով և միլիարդներ է կլանում: Տյանանման հրադարակի ջարդից հետո կուսակցության մեջ իբիսող կոտ գոյ հեճեղները գիտեն, որ այդ հասվածը կենսական է իբիսուրյան համար:

Մոսկվայի խոովության ճախողումից անմիջադեմ հետ նրանք Եստեղեցին հայտարարել, քե «իրադարձությունը» սոսկ «քերթիկ հեճեղներ» կունենա իրենց երկրում: Ուրիշ կարծիք է հայտնում Եստաղաղակ գող վանդ Ռուսականը: Միակ մակարդակներ, որը քարծրաճայն արտահայտում է Եստերի մեճերը: Հոնկոնգի չինական օրաբերքերից մեկին սված հարցազրույցում քանտե տեսած 70-ամյա գործող ասում է. «Լավ կլինեք, երբ մեմ էլ Գորբաչով ունենային»:

Լ. ԵՍՊՐՍ

Արգելադրանք, որի մի կողմում հայսնվել է Լորիս Գեղամյանը, մյուս կողմում...

Այդպիսի արգելադրանքի առջև մեր արվեստագետներին կանգնեցրեց Արամ Խաչատրյանի անվան համերգային մեծ դահլիճի հարցը: Այն նաև առիթ դարձավ, որ մականոթի շեղուսավոր, մեծամեծ կոչումներով գործիչները խոսեն Լորիս Գեղամյանի գործունեության մասին:

Լախ փորձեր են անցկացվում այսօր կովախնձոր դարձած այդ դահլիճի դասնությունը (օգտվել են բանավոր աղբյուրներից, ուստի հնարավոր են անձեռնարկներ):

Թամանյանի կողմից նախագծված այս շեղուսավոր կառուցվում էր որոշեց ժողովրդական տուն: Սա համաժողովրդական կառույց էր ու մարդիկ ծրի էլ էին աշխատում, այստեղ շարժարկներ անցկացնում էին: 1953-ին ժողտան մի մասը վերանվանվեց Հայաստանի Ֆիլիարտոնիա եւ համերգային փոքր դահլիճից այստեղ տեղափոխվեցին Թաթուլ Արուստյանի երգի-դարձի համույթը, Հայաստանի կաթելյան, բազմաթիվ այլ խմբեր: Ենթի երոզը հարկի փորձաքննարկը սրամարտից դարձրեց լորիսի ղեկավար համույթին եւ կաթելյանին, երկրորդ հարկում տեղավորվել էր երգի-դարձի խումբը: Սիմֆոնիկ, ինչպես նաև Լուսինյանի նվագախմբերն իրենց փորձերն անցկացնում էին քեմի վրա: Այստեղ էր նաև ժողգործիչների համույթը եւ այլն: Կարեն Դեմիրճյանի ղեկավարության օրոք օտերայի եւ բալետի ղեկավար քարտեզի սնորհը որոշակի առաջընթացներ, առանձնապես Ռուսեր եւ, օգտագործելով դրանք, կարողացավ կառավարության միջոցով Ֆիլիարտոնիկից որոշ փորձաքննարկներ վերցնել: Հազվի շանվեց, որ այստեղով Ֆիլիարտոնիկի խմբերն էին ծանր կացության մեջ հայտնվում: Լորիս Մեհրաբյանի «Բարեկամություն» դարաշին խումբը եւ դարձի ղեկավար համույթը բառիս բուն իմաստով ընդհատակ անցան (այդ նկատմամբ, որտեղ նրանք իրենց փորձերն էին անում, եղած ցանկացած ու կրկնում, որ դա դարձապես հակամարտական որոշում էր՝ այնտեղ ոչ ցերեկային լույսեր կան, ոչ օդանցներ): Խմբերի մեծամասնությունը սկսեց ուղևոր կյանով աղբյուր՝ փորձերն արվում էին կույրերի մականոթի դարձում, խուլուհամերի, երկաթուղայինները...

Ահա այստեղի վիճակ էր Հայֆիլիարտոնիայի մեծ դահլիճում, երբ որոշեց սիմֆոնիկ նվագախմբի գլխավոր դիրիժոր աշխատելու եկավ Լորիս Գեղամյանը...

Մնաց իր համերգներով կարողացել է ժողովրդի հետ լեզու գտնել՝ փաստ է: Սա չի կարելի քարձար արվեստ կոչել, քայք փաստ է նաև, որ նա կարողանում է կազմակերպել, ստեղծել, ինչ-որ բաներ անել (քե ինչ ճանադարձներով խնդրի մյուս կողմն է): Սա գործունյա է, գործարար բարձր ոչ դրական իմաստով:

Նրան շրջի մեղադրեցին: Գեղամյանը Հայաստան էր եկել սիմֆոնիկ դիրիժոր աշխատելու, քայք Հայաստանի ղեկավարության քեքե ձեռնով դարձավ նաև այդ նվագախմբի սնորհը: Իսկապես որ «մասդ սալիս ես, ձեռնդ էլ է ուզում խլել»: Ու հերիք չէ, որ նախկին վարչապետի սեղանների 26-ի կարգադրությամբ համերգային մեծ դահլիճը հանձնված է սիմֆոնիկի սնորհությունը: Ավելի վաղ նա առաջարկում էր, որ իր սնորհությունը սակ դրվի եւ Ֆիլիարտոնիան, եւ օդերան, եւ քաղեր, եւ երաձեւանողը, եւ բոլոր երաձեւական դրոշմները... Լավ էր, որ զոնն այս անգամ նա քողոք ֆահաձույթներն իրականացնող նախարարների խորհուրդը այս մի ծագիլը չընդունը:

Լորիս Գեղամյանը կարողանում էր աննե սեղ հայտարարում էր մեր մականոթը դիտի նոր հիմքերի վրա դիտի եւ «դիտի 21-րդ դար մեծնե մականոթով»: Հաղա ինչպե՞ս ենք 20-րդ դար հասել ո՞չ մականոթով: Թող ոչ մի նորեղուկ մեկիս, որն ինչել է Հայաստանի վրա, չհամարի, որ իրենից առաջ ոչինչ չի եղել: «Պարի համույթն ինչի» է նման ցրե՛ք, փակե՛ք», «օդերան գերեզման է կոնսերվացրիան ախտո», «մականոթի նախարարությունը անբարձր, կաշատակերներ են նսած», եւ այլն, եւ այլն:

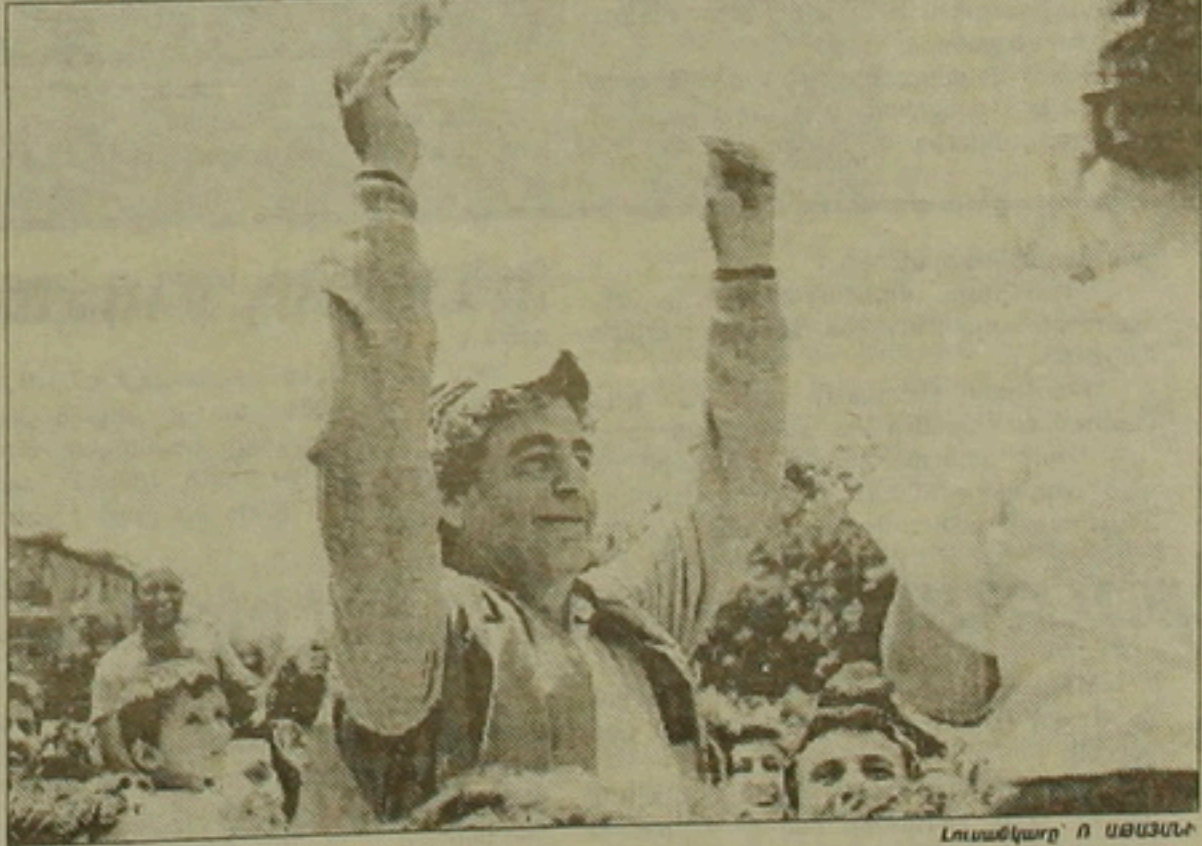
Սա այն առիձանից իջավ, որ հեռուստետությունը ժողովրդին կոչ աքեց, քե եկե՛ք, փրկե՛ք ինձ, ինձ շեմից դուրս են անում, նեղացնում են, ուզում են Հայաստանից ֆեյլ եւ այլն: Մե՛նք է՛լ կոչ անե՛մք, քե մեզ նեղություն է սալիս՝ «Ժողովրդ»-ը, դուրս եկե՛ք... Տախարյուն երիսասարդներն էլ, կամ քալերո...

Վանու ԽԱՆԱՄԻՐԱՆ,

Հայաստանի դարձի ղեկավար համույթի գեղարվեստական ղեկավար

Դուրս ենք վոնդվել այն դահլիճից, որտեղ ամիսը երկու անգամ համերգներ էին սալիս, եւ 80 հոգանոց մեր խումբը սեղ չուրի: Բայց եւ Լորիս Գեղամյանին քողոքային չեմ մեղադրում: Մեղավոր են նրանք, ովքեր նրան ա-սացին: «Այս ծաղր ֆոն է այս սարը ֆոնն է»:

... Սա ինձ իր առանձնատենյակ հրավիրեց եւ ասաց. «Պիտի դուրս գա՛ր այդ նկուղից, որտեղ դարձարում ե՛ք»: Ես էլ աս կիրքեղ եմ ու ասացի. «Ի՞նչին շեմից կարողություն, որ ինձ այստեղից էլ ե՛ք վոնդում»: Ո՛վ կուզե՛նար այնտեղ մնալ՝ անգամ շունչ ֆաշել չէինք կարողանում: Բայց դա միակ սեղն էր,

Լուսանկարը՝ Ռ ՍԵՅՅԱՆԻ

որտեղ կարողանում էինք աշխատել: Որտեղ արվեստագետ վերավորված են. նա դիտի ա-դախով երգ ու նոր փորձաքննարկային ազատե-լու հարց դնե՛ր: Լավ, մականոթի նախարարությունը սխալ էր արել, որ այդ խնդրները չէր կարգավորել Լորիս Գեղամյանն էլ ի՞ր հերքին դիտի սխալ գործեր:

Էմմա ՄԱՍՈՒՐԱՆ,

Երգչախմբային ղեկավարության նախագահ

Իմ երգչախումբը չի տուձել, մե՛նք այդ դահլիճի հետ կաղ չուձենք - տուձում են այն խմբերը, որոնք մեր ղեկերության անդամ են, եւ ի դաստեղ չեմ կարող անասքեր մնալ նրանց մականոթային հանդեպ:

Թե մասնագիտական առումով ինչ է ա-նում Լորիս Գեղամյանը՝ որտեղ երաձիք իմ որոշյն կարծիքն ունեմ, որն առայձմ քա-ցախայնել չեմ կարող, որովհետեւ նա կարողացել է մեր համարադասարանում իր օտերց մի լուսարդակ սեղծել: Թողմե՛ք մի կողմ, քե նրանով է այն համարադասարանում նա մասնագիտական, երաձեւական կարողություն-ներին: Վերջիվերջո այդ օրն էլ կգա, երբ կը-հարդանամք դրա մասին խոսել: Հասարակ ժողովրդուրդն է նրան ձեռիացնում սիմֆոնիկի համերգներին եկողները արվեստից ոչինչ չեն հասկանում: Այդ համերգներին ոչ մի մականո-րական չե՛ք տեսի: Բայց ո՞ր նա միտիցա-

Ինձ հասած տեղեկությունների համաձայն, նա արգելել է նվագախմբից որեւէ մեկին այդ քեքերն այստեղ քեքել: Բայց, համեմայն դեղու, այդ քեքերը հասել են Հայաստան (նը-ականոթի նախարարությունում նախնական գրույցի ժամանակ մեզ խոստացան մնան ո-րոշ հրադարակումների ժամոքացնել, քայք նախարարի դաստեղակասար Ռոմմն Գավր-յանը հետ չցանկացավ հանդիպել. հեղ): Մանոքացե՛ք այդ հրադարակումներին, որ մեկնումեղ կարողանա՞ք ժողովրդին հասցնել, որ նա դիտեսան է քարձարվեստ երաձիք չէ, որ նա քարքառային, ժարգոնային խոսքը առնվազն աղձատեմ, կեղտոտ է մեր լեզուն: Վերջապես վեր հանե՛ք այս ամենը:

Ռոբերտ Ամիրխանյան, կոմպոզիտոր

Լորիս Գեղամյանի նկատմամբ հասարակության այս դիտիդի դաստեղ նաև ա-րաստեղանից եկածների նկատմամբ ավելորդ լոյալ, դաստեղանի հասնող վերաբերմունքն է: Մրան գոմարվում է նաև այն, որ մեզ մոտ երկնները քացի ուստուրաններից սեղ չկա զը-նայու եւ միակը Ֆիլիարտոնիայի սրահն էր, որն այձմ դարձել է Գեղամյանի անձնա-կան աշխատանքային:

Չեմ կարող չասել, որ երբ այդ մարդը խո-սում է համերգից առաջ, ինձ մոտ տղավո-րություն է առաջանում, որ նա նոտաներ չդի-տի: Այդ ինտելեկտով, ավելի օտո դրա քացա-կայությունը ինձ սիմֆոնիկ երաձիք... եւ ընդամենը մեկ արարվա, մի ֆանի ըն-քացում անընդհատ նոր ծագեր դաստա-սել... այստեղիս քան կրկեսում էլ չի լինում: Իսկ ո՛վ ասաց, քե երաձեւությունը այնքան քեքեւողիկ քան է, որ հնարավոր է մի ֆանի օրվա մեջ կատարել մասուցել այն: Ի հաշիվ ինչի՞ է այս ամենն արվում: Սա կոգո էօ քաալեա՞ն... Մի՞թե սա էլ ուղեկեկույնի մի նոր ձեւ չէ՞ արվեստը մասսաներինն է, ոչ քե արհեստավարներինը: Հանուն ժողովրդի, նրա անուրով դիտեսանից մի ցուցադրան է, խը-րախմանն...

... Մի՞ վկայակոչե՛ք սիմֆոնիկի հաջողու-թյունները օրգայությունների ժամանակ: Ես դրանք անուրք քանե՛ք եմ համարում: Սալիս, նախան Լորիս Գեղամյանը նրանք որեւէ անգամ արաստեղան գնացել էին: Իսկ նը-վագախմբում հրաշալի երաձիքներ կան, լավ են նվագում ու դիրիժորը դիտի կարողա-նար խորացնել, զարգացնել նրանց արվեստը, որը մեկարարքա այս մարաքներին դայ-մաններում անհնար է:

Մի՞նչե այսօր դուք ժամոք չէ՛ք արհեստ-վաք երաձիքների կարծիքն, որովհետեւ նը-րանք գերադասում էին լոնել: Կարեւորն այն է, որ այս օրգախակումների եւ այլնի դայման-ներում սիմֆոնիկի համերգներին տոն չի ճարվում: Հնո, դիտի սարաձեկն, քե հազիվ մի դիրիժոր էր ընկել ձեռններ, նախանձե-ցին, ողոք խուլեցցին, քողեց փախավ: Դուք սրանով քալարարվո՞ւմ ե՛ք, սա, ձեզ օգնո՞ւմ է սիմֆոնիկ երաձեւությունը լոնել խնդրե՛մ, քայք մե՛նք գիտե՛մ, որ այս ամենը ոչ ուրոնեկի-նայ, հակազեղազիտական երեւոյթ է:

Օհան ԳՈՒՐԱՆ,

օպերայի եւ հեռուստետության սիմֆո-նիկ նվագախմբի գեղարվեստական ղեկա-վար եւ գլխավոր դիրիժոր

Ֆիլիարտոնիան, կամ ինչպես նմանախող հաստատություններն անվանվում են արսա-ստեղանում երաձեւական կեձեւողը նա հա-մար է, որ քողոք խմբերն այնտեղ ելույթ ունե-նան: Հիմա ինձ ասացե՛ք, որքաք օրվա հա-մերգից զա ի՞նչ կա Ֆիլիարտոնիայում (ա-ւացած նեւն ենք, որ սարդն մոտ մեկ ամիս է, ինչ Հայաստանի Ֆիլիարտոնիան կազմա-լուծված է - հեղ), մնացած երկններին ի՞նչ է տեղի ունեցնում: Սա որտե՞ղ է տեսված: Ա- խարհի ո՞ր ֆաղաբում, ո՞ր սրահում այստեղիս քան կա...

Երգեհոնի մասին մտախոզությունը որոշ չափով արդարացի է, քայք աշխարհի քողոք քեքերում, որտեղ երգեհոններ կան դարձի խը-մբեր ելույթ ունեցնում են: Եա նմ ցավում, քայք որտե՛մ սա դասրվակ է միայն ու հիմ-նովին չի արդարացնում Լորիս Գեղամյանի որոշումը:

Կուզե՛ի այս մասին ես խոսել, որ հերիք է մի լրագրող մի կողմից հարցազրույց վերցնի մեկ ուրիշը մյուս կողմից եւ ժողովուրդը չի-մանա, քե ում կողմն է ձեւարարությունը: Պի-տի մի ընդհանուր հանդիպում ունեցանք, կա-ողավարական մականոթային: Սա ազգային, դեղական հարց է եւ այդպես էլ դիտի լուծ-վի:

Բայց, համեմայնդեղու, մե՛նք մտաղիք ենք մյուս կողմին ես լսել, որովհետեւ համոզ-ված ենք, որ ձեւարարություն ինչ-որ սեղ մեջտեղում է: Իսկ առայձմ խուսափե՛մք ճը-մահասականներից եւ եզրակացություններ-ից:

Սեւա ՌՈՒՍԱՅԱՆԻ
Գայուրի ՏՅԱՐԳՅԱՆ

Համերաժխութիւնը եւ ահարեկչութիւնը

«Ազգ»ը, նախորդ համարում անդրադառնալով Թուրքիայի ներադաճական կյանքին, արտահայտել էր այն տեսակետը, թէ անարեկչութիւնը դեմ էր մայրաքաղաք ինքնուրուի և առաջիկա կառավարութեան առաջնահերթ խնդիրը: Պատահական չէ, որ երկրի փոփոխական կյանքում կարեւորագոյն նշանակութիւն ունեցող ժողովրդային շարժումները օրերին անգամ անարեկչութեան հարցը մնում էր քուրճակային մամուլի ու լրագրութեան կենտրոնում: Այդ առումով թերեւս մեծ հետաքրքրութիւն է ներկայացնում Ռուզուր Սուլթանի «Երկիրն արյունահոսութիւն» վերնագիրը կողմ հողվածը: Ի դեպ, հեղինակը հայտնի հրատարակախոս է, «Չունիտիւն» թերթում վարում է «Պիտակութիւն» սյունակը: Նա իր հողվածում իրադարձութիւնները, անուրի, զննահատում է ազգային շարժումներին: Սակայն անարեկչութեան վերաբերյալ նրա ընդհանրացումներն ու ամբողջական այն տեսակետները, որ փորձում է սալ հեղինակը ինքնուրուի անարեկչութեան հարցի մասին, միանգամայն ուժագրով են դարձնում նրա հողվածը: Ահա թէ ինչ է գրում Ռուզուր Սուլթանը:

Հալֆաթիի Չուրուք գաղափարում սղանվեց եւս II զինուոր: Այստիպով, PKK-ի հարձակումների հետևանքով 1984 թվականից ի վեր սղանված զինվորների թիվը հասավ 434-ի:

1984-1991 թթ. PKK-ի անարեկչութեան գոհը դարձան թվով 38 սղաներ, որոնցից երեքը զենեղներ էին: Նույն ժամանակահատվածում զոհվեցին նաեւ 39 ռաիսային սղաներ եւ ոսիկանութեան 47 ծառայողներ:

1984 թ. օգոսոսից մինչեւ 1991 թ. հոկտեմբերն ընկած ժամանակահատվածում PKK-ի կողմից սղանվել են 126 գոյողական ռաիսայիններ (որոնք նշանակվում են ռաիսային կողմից, զենեւ եւ աշխատակարձ են սղանում), 1011 խաղաղ բնակիչներ, 17 գոյողական սղաններ եւ 24 ոսուցիչներ:

1984-1991 թթ. տեղի ունեցած ընդհարումներում PKK-ի սղանված անարեկչիւնների թիվը կազմում է 1028 մարդ: Գալով այն փաստին, թէ բանի անարեկչիւնը եւ ոչնչացվել բանակի կողմից, Թուրքիայի սահմաններից դուրս իրագործված ոսկանական գործողութիւնների ընթացում տեղեկութիւններ չկան:

PKK-ի անարեկչութիւնը տարեցատի աճում է: PKK-ն զնալով ավելի մեծ թվով զինվորների, սղանների, ոսիկանների կյանք է խրոյում, խտրականութիւնը չընկելով կանանց, երեխաների միջեւ: սղանում է խաղաղ բնակչութեանը:

Ընտրութիւններից հետո կազմավորվող կառավարութեան առաջնահերթ խնդիրն է լինելու հարավ-արեւելքում անարեկչութեան կանխումը: Երբեք անարեկչութեան դեմ չեն կա-

րող միայնակ ռաիսային մղել ոչ «Շուսարիս ուղի», ոչ էլ Սոցիալ-դեմոկրատական ժողովրդական կուսակցութիւնների կազմավորած կառավարութիւնները: Անարեկչութիւնը հնարավոր կլինի կանխել միմիայն բազմակուսակցական կուսիցիոն կառավարութեան շրջանում:

1984 թվականից առ այսօր հարավ-արեւելքում երջաններում սղանվածների նկատագրայն թիվը կազմում է 2764 մարդ: Ո՞վ է չորացնելու աղան այս ծովը:

Ինչքան էլ որ ցավալի ու դառն է այս իրողութիւնը, դժբախտաբար, մենք հարավ-արեւելքում Անատոլիայում կատարվող իրադարձութիւններում զուտ դիտորդի դերում ենք հանդես գալիս եւ այս ամենին հետեւում ենք, ինչպէս հետեւում էինք Լիբանանում փաղափակական ռաիսայիններին:

Հարավ-արեւելքում Անատոլիայում փաղափակական ռաիսայինները է սկիզբ առնում:

Արքանցեմ... արքանցեմ... ի վերջո արքանցեմ ենք:

Չի բացառվում, որ Հունաստանում Արքանքում քուրճակային դեպատման մամուլի կցորդի տեղակալ Չեքին Գյուրգյումի սղանութիւնը ազդանշան կհանդիսանա երկրի սահմաններից դուրս ծավալվող անարեկչական գործողութիւնների ակտիվացման համար:

Վերհիւսեմք, թէ ինչ իրավիճակում էինք հայտնվել նախքան 1980 թվականի զինվորական հեղաշրջումը:

ԱՄԱԼԱՅԻ անարեկչական գործունեութիւնը սկսվեց Կիլիկիայում քուրճակային գործերի գործողութիւններից ամսիցապէս հետո 1975

թվին: Երկրի ներսում տեղի ունեցող անարեկչութիւնը մինչեւ 1980 թվականը լայն ծավալում ստացավ, կարծես ներքին մի համաձայնութեամբ, իսկ 1984 թվականին Վիեննայում էնկվեր Էրզուրմի սղանութիւնից հետո հանկարծակի դադարեց:

ԱՄԱԼԱՅԻ գործունեութիւնը, որ սկիզբ էր առել 1975 թվականին Կիլիկիայի իրադարձութիւններից հետո, մինչեւ 1980 թիվը, երկրի ներսում ծավալվող անարեկչութեան հետ միասին, էլ ավելի ուժեղացավ, իսկ 1984 թ. սղվալ կազմակերպութիւնը ասղարեզից հեռացվեց:

Երբ 1984 թվականին ԱՄԱԼԱՅԻ ասղարեզից հեռացավ, նույն թվականի օգոսոսին սկիզբ դրվեց PKK-ի անարեկչութեանը... ԱՄԱԼԱՅԻ անարեկչական գործողութիւններն իրագործվեցին հիմնականում ՆԱՏՕ-ի անդամ երկրների մայրաքաղաքներում... Հասկանալի է, որ սեղանների 12-ի հեղաշրջումից հետո անարեկչիւնից բռնագրավված զենքի 90 տկոսը ՆԱՏՕ-ի երկրների արտաղը-

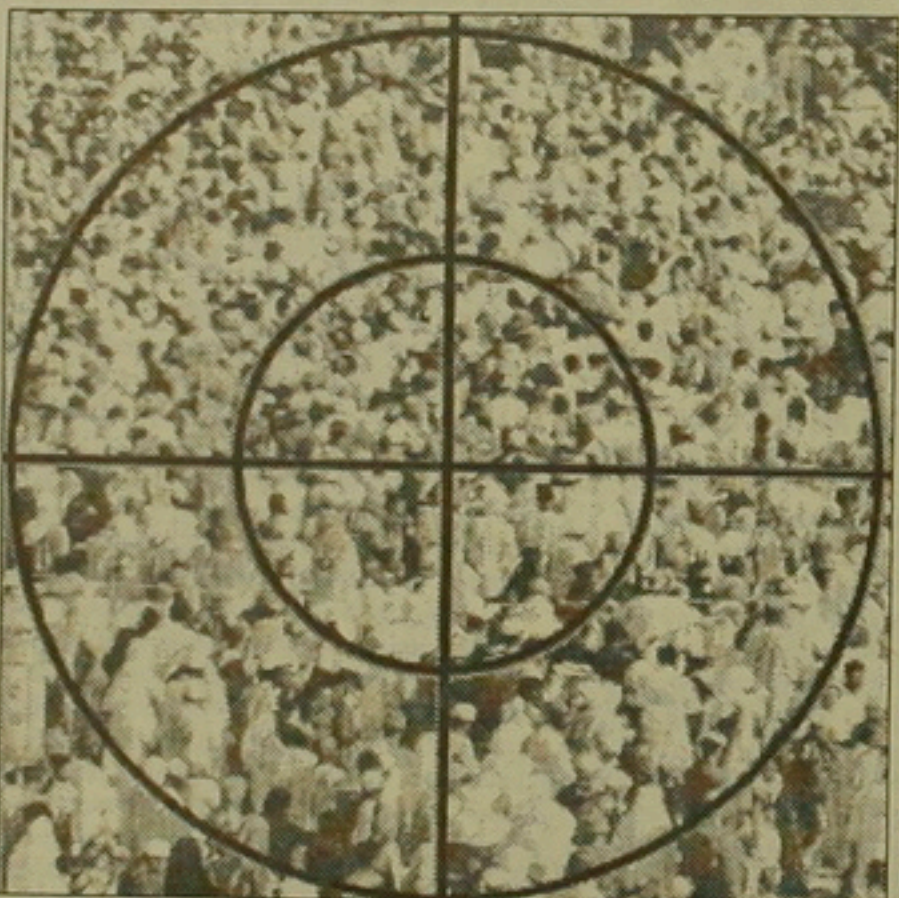
ման վրա: Նման ռաիսայիններում «փրկական» եւ «քուրճակային» ազգայնամոլութեամբ ղեկավարվելով, ովքեր սեղ են խրում փող եւ քուրճակային միջեւ, սղանդներ սարքում, չեն կարող բարեկամ հանդիսանալ ոչ քուրճակային, ոչ էլ փրկելի համար: Տոգորված միւնույն ռաիսային փաղափակչութեան գիտակցութեամբ քուրճակային, փող, լազ, չեքնեզ, արար, աղքատ քուրճակային ենք եղբայրաբար համատեղ աղբիւր: Արդո՞ք ազգայնամոլութեան չէ, երբ առաջին ռաիսային մղելով էրնիկական ծագումը, ազգամիջեան զինված ընդհարումներ են հրահրում եւ քուրճակային հակասութեան վրա իրենց փաղափակչութիւնն են կառուցում:

Հակամարդկային այս հանցանքի դեմ հարկ է, որ քուրճակային ռաիսայինները:

1991 թ. միայն Ստամբուլում սղանվեց երկու սղան, որոնցից մեկը ռաիսայինները զենեղներ էր, իսկ մյուսը փոխզնդապէս: Վերջին 10 ամիսների ընթացում Ստամբուլում սղանված ոսիկանների թիվը հասավ 17-ի: Իսկ ռաիսայիններ Ստամբուլ Ախթը, դոցնէս Բահրիյե Ուլուր, լրագրողներ Չեքին Էմնէն ու Թուրան Գուրսուրը, MIT-ի խորհրդակցական ճախիկն տեղակալ Հիւրան Արաթը (որին հանձնարարված էր կազմակերպել սղանութիւն հարեկչութիւնը) եւ ոսկանական աղանի ռաիսայինները ղառաւոր, զնդապէս Գուրսուր Ալեքին սղանվեցին անցյալ տարի:

Հանցագործներից եւ ոչ մեկին չհաջողվեց ձերբակալել:

Արդո՞ք սա է «Մայր հայրենիք» կուսակցութեան կողմից հաստատու համերաժխութեան ու փաղափակական կայունութիւնը: Երբեք անարեկչութեան ժամանակահատվածում տեղի ունեցած անարեկչութիւնը:

րանքն է: Թերեւս աս փաստը քույր են տալիս լույս սփռել այսօր անտեղծվածային թվագող բազմաթիվ տեղիւրութիւնների քաղաքային:

Գերմանիայի արտաքին գործոց նախարար Հանս Գիլդերիս Գեները Ղազախաստանի մայրաքաղաք Ալմա Աթա կատարեց մի աստիճանային այցելութիւն: Մյուս կողմից, Ամերիկայի Միացյալ Նահանգների նախագահ Ջորջ Բուշ Ամերիկա հրավիրեց Ղազախաստանի նախագահ Նուրտուլան Նազարբաեին: Սա արդեն ԱՄՆ-ի եւ Գերմանիայի միջեւ Միջին Ասիայի նկատմամբ նրանց ամենացած հարաբերութիւնները:

Գերմանիայի արտաքին գործոց նախարար Հանս Գիլդերիս Գեները Ղազախաստանի մայրաքաղաք Ալմա Աթա կատարեց մի աստիճանային այցելութիւն: Մյուս կողմից, Ամերիկայի Միացյալ Նահանգների նախագահ Ջորջ Բուշ Ամերիկա հրավիրեց Ղազախաստանի նախագահ Նուրտուլան Նազարբաեին: Սա արդեն ԱՄՆ-ի եւ Գերմանիայի միջեւ Միջին Ասիայի նկատմամբ նրանց ամենացած հարաբերութիւնները:

Մայրաքաղաքում, սակ էր, թէ դա փաղափակական հարց է եւ իր իրավասութիւններից դուրս է: Նույն «Հյուրիւնք»ից տեղեկանում ենք, որ Թուրքիայի ընդհանուր գործերի համաձայնագրով Բաքուում Ադրբեջանի նախագահ Ալադ Մուրադիբաեի եւ վարչապետ Հասան Հասանովի կողմից ջերմ ընդունելութեան է արժանացել:

Այս հանդիպման համար Թրիլիսիից Բաքու է գալիս Անդրկովկասում խորհրդային գործերի գլխ. հրամանատար, զենեղալ Պատրիկեան:

Թերթելով թուրքական մամուլի էջերը

Վերջին մրցակցութեան օրինակներից է: «Միլիտեր»-ի հոկտեմբերի 21-ի համարից եւս տեղեկանում ենք, որ արաբական աշխարհն էլ իր ուժադրութիւնը տեղեկել է Ն. Միտրոյանում բնակվող քրական ծագում ունեցող ժողովուրդների վրա: Իսկ ՏԱՍՍ գործակալութիւնն ավելացնում է, որ կայանալով է Գեներ-Նազարբաեի հանդիպումը: Գեները հանդիպելու է նաեւ Բ աշխարհամասի շարժումին Ն. Միտրոյանում սիտիողաբար մընացած զերմանագիծների ներկայացուցիչների հետ: Գեներ-Նազարբաեի հանդիպումը կարող է հնարավորութեան ընձեռել Բոննում եւ Ալմա-Աթայում տեղեկել հյուրաստատարները:

Միացյալ Նահանգների համար Թուրքիայի Միջին Արեւելքում ունեցած դերը եւ վերջապէս - Թուրքիան ոչ ռաիսային, սակայն առանց որեւէ բարդոյթի հարաբերութիւններ է մեկույն Հայաստանի հարեւան Ադրբեջանի հետ: Ադրբեջանը նույնպէս իր «յուրով ստղակվելու» համար կարիքն ունեւ այլ երկրների «յուրի», եւ ինչպէս Ն. Միտրոյան աստ հանրապետութիւններ, բնական էր, որ նա էլ ռաիսային դիմեր արաստահանման մի երկրի: Իսկ դա լինելու էր Թուրքիան:

Ըստ զենեղալի, Ն. Միտրոյան որոտ հանրապետութիւնների, նրանց թվում Ադրբեջանի անկախ բանակ տեղեկելու գաղափարը «տեղեկան մտնեցում է»: Սակայն միաժամանակ ավելացնում է, որ որոտ հանրապետութիւններ համամիտ չեն այդ գաղափարին եւ խորհուրդ է տալիս զսնել միջին տարեկալ: Գեներալ Գյուրեւն իր զարմանքն է հայտնել Ն. Միտրոյան եւ Ադրբեջանի «քաղաքականութեան» հանդեպ, երբ ազերիներն առանց դժվարութեան իրենց ցույց են սկել քուրճակային զենեղներ:

Գալով Թուրքիայի օժանդակութեամբ Ադրբեջանի ազգային բանակ տեղեկելու հարցին, Էրթուրալ Օզգյոնը հասկապէս ընդգծում է, որ օգնութիւնը քաղաքականութեան չի կարող լինել: «Որովհետեւ, - ասում է նա, - նախ Մոսկվան նման օգնութեանը այլ փակել չի կարող, եւ երկրորդ, Ադրբեջանի եւ Հայաստանի միջեւ գոյութիւն ունեցող յարկաւորութեան ռաիսային աստիճանով աստ երկրներ կարող են դեմ լինել: Սակայն Թուրքիան կարող է ազերիների համամաստարների ուսուցման գործին օգնել, թեւս այս հարցն էլ դեռ ռաիսային արեւելքում չէ:»

Գալով արաբական աշխարհին...
Սառույան Արաբիայից հետո սյունի արաբների երկրորդ կենտրոնը Եգիպտոսն է: Այս մեկն էլ, իր հերթին, ուզում է Ն. Միտրոյան հսկա ակտիւնից իր ռաիսային ունեւալ: Եգիպտոսի ռաիսայինութեան նախարարութիւնը Մոսկվայի իր հյուրաստատարանն է ուղարկել 20 հազար զիւր «Սյունիական ռաիսային»-ի: Բարձրագոյնում, առաջիկայում «դեմք եղած տեղեկան» ցրելու համար:

«Մեզ օգնեցե՛ք, որ մենք բանակ տեղեկեմք»
Վերջին մի տարվա ընթացում ակնառու կերպով ասացել է անտեսական կամ էլ ռաիսային ակնառու երեւելը Ադրբեջանի եւ Թուրքիայի միջեւ: Վերջերս քուրճակային Մեհմեդ Ալի Բիրանդի մի հողվածում հիւզում էր արբեջանցի ղեկավարների դժգոհութիւնը, որ Թուրքիայի ղեկավարները «խոսումներ են տալիս, սակայն ոչ մեկը չեն կատարում»:

«Հյուրիւնք»-ի նույն համարում եւ նույն էջում, փաղափակական եւ հասարակական լուրերի մեկնարան Էրթուրալ Օզգյոնն իր «Պոլիտիկա» կողմով սյունակում, անդրադառնալով այդ այցելութեանը, գրում է: «Մենք նախ դեմք է սկսեմք այս այցելութեան ծրագրումից: Թուրքիայի ընդհ. գործերի գլխ. հրամանատարների այցելութիւնները միտ ծրագրվել են մեկ տարի առաջ»: Այս մեկն էլ ծրագրված էր, սակայն նախատեսված էր մի այլ այցելութեան Մոսկվա: Վերջին ռաիսային զենեղալը ցանկացել էր իր այցի ծրագրի մեջ մտնել նաեւ Ադրբեջանի հանդիպումը: Ընդ որում, Էրթուրալ Օզգյոնը «Հյուրիւնք»-ի ընթերցողներին հիւսնեցում է, որ Թուրքիայի ղեկավարները Ն. Միտրոյան կատարած իրենց այցելութիւնների ժամանակ երբեք ուղիղ չեն գնում որեւէ հանրապետութեան, այլ անցնում են Մոսկվայով: Մրանով, ասում է լրագրողը, Թուրքիան նույնպէս «դրոտակալային» մակարդակի հանդիպումների ժամանակ ուզում է ցույց տալ Ն. Միտրոյանը նրա «ամբողջականութեան» նկատմամբ Թուրքիոն սկած կարեւորութիւնը:

Իսկ առաջիկայում Թուրքիայում դեմք է սկսել Ադրբեջանի բանակի սղանների եւ տեղեկական անձնակազմի կատարելագործման աշխատանքները:

Տահիկան է թերթի քրական մամուլի էջերը. երկրում տեղի ունեցող անց ու դարձերը կարող են կարեւոր նշանակութիւն ունեւալ անկախ այդ երկրի նկատմամբ մեր ունեցած զգացական, ռաիսային եւ այլ համոզմունքներից.

Այս տարվա նոյեմբերի երկրորդ կեսին Ադրբեջանից Թուրքիա վերադարձավ Թուրքիայի ընդհանուր գործերի գլխ. հրամանատար, զենեղալ Գոդան Գյուրեւը: Սա առաջին դեղքն է, երբ քուրճակային մի զինվորական Ադրբեջան էր այցելում: «Հյուրիւնք»-ի թերթի նոյեմբերի 15-ի համարից տեղեկանում ենք, որ Ադրբեջանի ղեկավարները քարձատարան զինվորականին խնդրել են օգնել իրենց ազգային բանակ տեղեկելու հարցում: Վերջինս, խոստատելով որեւէ մեկ

Ինչու Իրանին թողնենք
Իր հողվածի վերջում Էրթուրալ Օզգյոնն ասում է, թէ «Հայաստանից ստացված լուրերի համաձայն, տեւում ենք, որ Հայաստանը տեւական հարցերում Թուրքիայի սահմանի հետ մեծ հույսեր է կապում: Թուրքիան Նախիջեւանի վրայով Ադրբեջանի հետ կապվելու է տեւական ցանցով: Իսկ Վրաստանի եւ Թուրքիայի տեւական հարաբերութիւնները օր օրի զարգանում են...»
Այստիպով, Էրթուրալ Օզգյոնը գալիս է այն եզրակացութեան, որ Թուրքիայի այս շրջանում ունեւալիք դերը գալով դառնում է աստ կարեւոր, ուսիք, քուրճակային գործիւնները դեմք է իրենց ուժադրութիւնը դարձնում այս ուղղութեան վրա: Այսպէս Միջին Ասիայի երկրների հարցով Թուրքիայի փոխարեւ կարող է գրաղվել Իրանը:

